

K2018/6

Rikoksen määräytyminen

Miten rikos määräytyy Suomen lain mukaan, ja millä perusteilla rikoksesta voidaan jättää rankaisematta?

S2020/5 ja K2018/6: Rikos

- 1. Rikos on rikoslaisissa rangaistavaksi säädetty teko.**
- 2. Rikoksen tunnusmerkistö on kirjoitettu rikoslakiin.**
 - Vain sellaisesta teosta voi saada rangaistuksen, joka oli tekohetkellä säädetty rangaistavaksi!**
- Teon pitää olla joko tahallinen tai tuottamuksella (huolimattomuus) aiheutettu.**

S2020/5 ja K2018/6: Rikos

- **Syyntakeeton ihminen ei ymmärrä tekojensa seurauksia eikä häntä siksi voida niistä tuomita. Tuomioistuin selvittää syyntakeettomuuden mielentilatutkimuksella.**
- **Rikoksesta ei rangaista**
 - alle 15-vuotiaita
 - syyntakeettomia ihmisiä, esimerkiksi mielisairaita.
 - jos on joutunut suojelemaan itseään
 - rikos vanhentunut

S2020/5 ja K2018/6: Rikos

- **Oikeuttamisperusteita:**
 1. **Hätävarjelu** oikeuttaa tarpeellisen väkivallan käyttämisen hyökkäyksen torjumiseksi (huom! hätävarjelun liioittelu)
 2. **Pakkotilanteessa** teko voi olla välttämätön jonkin tärkeämmän asian suojelemiseksi
- **Syyttäjä voi tehdä syyttämättäjättämispäätöksen tai tuomioistuin jättää tuomitsematta, jos teko voidaan sovittaa tai se on vähäinen tai lopputulos olisi kohtuuton.**

S2020/5 ja K2018/6: Rikos

YTL:

- **Hyvässä vastauksessa rikos on kuvattu teoksi, joka laissa määritellään rangaistavaksi. Vastauksessa voidaan tuoda esiin eri rikosten tunnusmerkistöä. On kuitenkin seikkoja, jotka vaikuttavat rangaistuksen määräämiseen, kuten hätävarjelutilanteet tai henkilön syyntakeettomuuteen liittyvät seikat.**
- **Kiitettävässä vastauksessa voidaan käsitellä syyntakeettomuuteen tarkemmin vaikuttavia tekijöitä, kuten ikää ja vajaavaltaisuutta. Vastauksen piiriin kuuluvat myös rikoksen vanheneminen ja syyttäjän harkintaoikeus.**

Rikoksen käsite:

1. Teko tai laiminlyönti (esim. ilmoittamatta jättäminen)

- yllytys ja kumppanuus
 - avunanto tai edistäminen
 - myös yritykset ja osallisuus
 - suunnittelu/valmistelu (2014→, max. 4v. vankeutta)
- } → **lievempi rangaistus**

2. Yleiset edellytykset;

- laissa säädetty rangaistus – **laillisuus**
- 15 v. kypsä ja terve – **syyntakeinen** (alentunut?)
- tahallinen tai tuottamuksellinen –
syyksiluettavuus → **Ei tapaturmat!**

→ **Täyttää tunnusmerkistön!**

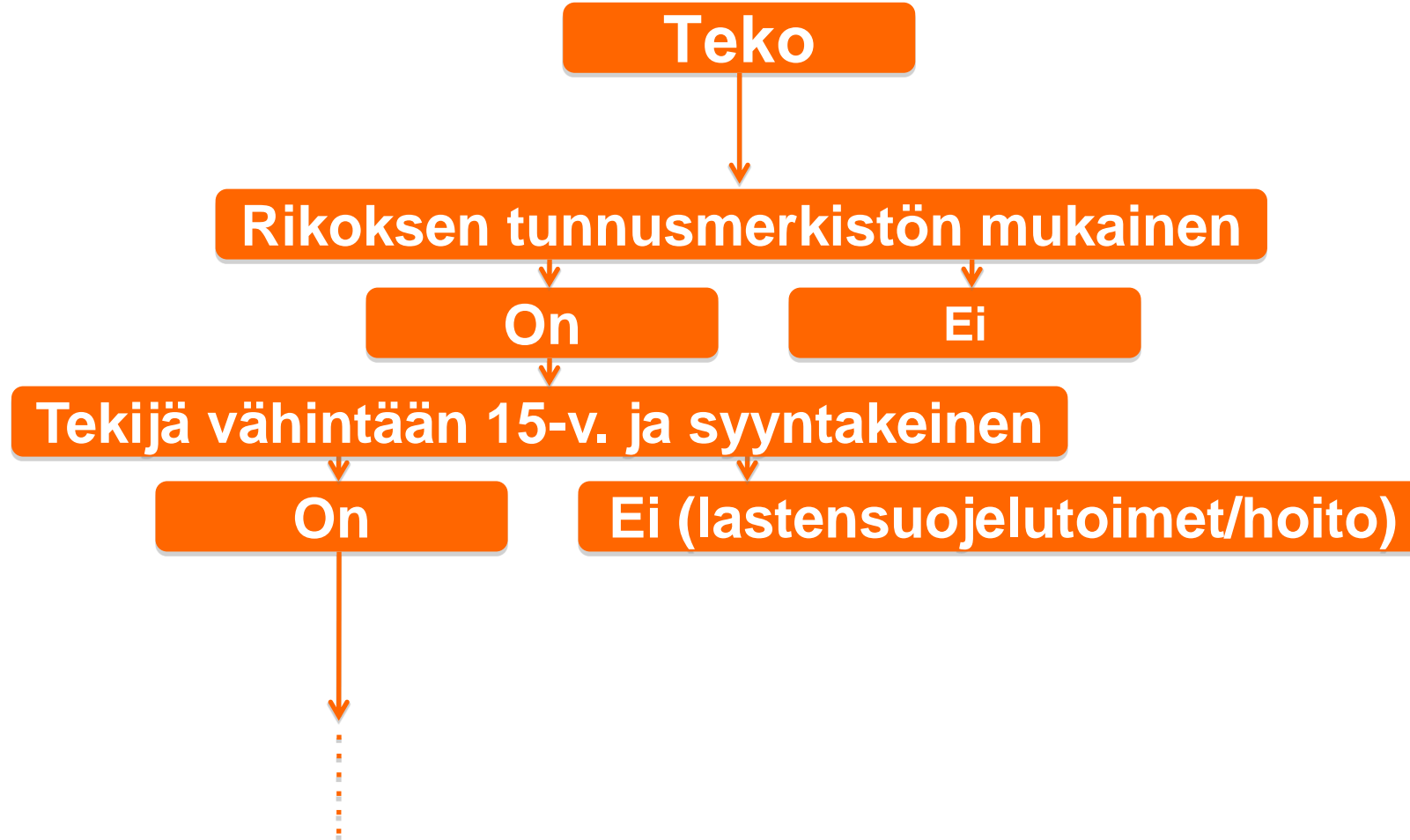
Rikoksen käsite:

- Tietyillä perusteilla rangaistus voidaan jättää tuomitsematta, vaikka rikos luetaankin syytetyn syyksi.

3.Ei tuomita:

- **hätävarjelu** ↔ hätävarjelun liioittelu
- **pakkotila**
- **vanhentunut**

Milloin teosta seuraa rangaistus?

Milloin teosta seuraa rangaistus?

(jatkuu)

Ei välttämättä rangaista, jos;

- rikosta pidetään vähäisenä

- alle 18-v. ja johtunut
ymmärtämättömyydestä tai
harkitsemattomuudesta

- anteeksiannettavaan tekoon
rinnastettava

- rangaistus olisi kohtuuton tai
tarkoitukseton

- ei olennaista vaikutusta kokonais-
rangaistuksen määrään

S2020/5 Rikoksen määrittely

Pohdi esimerkkien avulla, milloin teko on rikos ja milloin rikos voidaan jättää rankaisematta.

K2017/5

Riita-asian käsittely oikeudessa (20 p.)
Miten riita-asian oikeuskäsittely etenee?

Riita-asiat

1. Riita-asiassa kantaja jättää käräjäoikeuteen haastehakemuksen.
 2. Se toimitetaan vastaajalle.
 3. Haasteeseen vastaamatta jättämisestä voi seurata yksipuolinen tuomio.
 4. Päätös tai mahdollinen tuomioistuinsovittelu riita-asiasta voidaan tehdä missä tahansa oikeusprosessin vaiheessa.
 5. Kirjallinen valmistelu tai pääkäsittely.
 6. Tuomiosta voidaan valittaa.
- Kustannukset?

Riita-asia*

1. Kantajan haastehakemus

- kanne
- perusteet
- todisteet
- oikeudenkäyntikulujen korvausta koskeva vaatimus

2. Valmistelu

- kanteen tutkimatta jättäminen - puutteellinen
- kanteen hylkääminen - perusteeton

3. Haaste vastaajalle

4. Vastaajan vastaus

- myöntö/vastustus
- vastustamisen perusteet + todisteet

a) **käräjäoikeuden yksipuolinen tuomio** (ei vastausta, riidaton)

b) **kirjallinen menettely** (ei tarvetta pääkäsittelyyn, ei vastusteta)

c) **sovinto** (valmisteluistunto)

d) **ratkaisu pääkäsittelyssä** → **moniste**

S2019/6

Riita- ja rikostapausten oikeuskäsittely (20 p.)

- Miten riita- ja rikostapausten oikeuskäsittelyt eroavat toisistaan?

Oikeusprosessi: Vertaile, miten rikos- ja riita-asian oikeudenkäyntikäsitteily eroavat toisistaan (tarkoitus, alku, osalliset)?

→ **Prosessin tarkoitus:**

- **Riita-asiassa prosessin tarkoituksena on selvittää, onko kantajan kanne aiheellinen ja voidaanko se näyttää toteen.**
- **Rikosprosessin tarkoituksena on selvittää, onko todella tapahtunut rikos sekä määrittää rikokseen syylliseksi osoitetulle lainmukainen rangaistus.**

→ Prosessin käynnistämistapa:

- Riita-asiassa prosessi käynnistyy kantajan kanteesta eli vaatimuksesta, jossa kantaja (luonnollinen tai oikeushenkilö) esittää vaatimuksensa eli kanteen.
 - Jos kantajan kanne osoitetaan oikeaksi, prosessin tarkoituksena on saavuttaa täytäntöönpanokelpoinen tuomio, jotta kantaja ”saisi oikeutta”.
- Rikosasiassa se käynnistyy syyttäjän esittämästä syytteestä, jota on edeltänyt poliisitutkinta. Se on viranomaistoimintaa.

→ **Prosessin osalliset ja heidän roolinsa;**

- **Riita-asiassa osallisia ovat kantaja ja vastaaja sekä oikeuden puolesta käräjätuomari.**
- **Rikosasiassa osallisia ovat syyttäjä ja syytetty. Juttua ratkaisee käräjätuomari yksin tai yhdessä lautamiesten kanssa.**

(jatkuu)

→ **Prosessin osalliset ja heidän roolinsa;**

- **Riita-asiassa kantaja esittää vaatimuksen, johon vastaaja vastaa tai voi myös olla vastaamatta.**
- **Rikosasiassa syyttäjä esittää syytteen, joka kohdistuu syytettyyn.**

(jatkuu)

→ Sitä, missä määrin osapuolet voivat sopia;

- Riita-asiassa sopimus on yleensä sallittu.

- Rikosasiassa ei ole enää oikeudenkäynnin aikana mahdollisuutta sopimiseen.

– lievät rikokset

Rikos- ja riita-asioiden erot

Riita-asia	Rikosasia
Käsittelyyn oikeuskelpoisen aloitteesta = haastehakemus/kanne	Valtio vaatii rangaistusta (virallinen syyttäjä)
Haaste postin (s-posti) kautta tai haastemiehen välityksellä (käräjäoikeuden kanslia)	Syyttäjä toimittaa haasteen.
Oikeuspaikka haastajan kotipaikkakunnalla	Oikeuspaikka rikoksen tekopaikkakunnalla
Kantaja - vastaaja Todisteet Käsiteltävät asiat oltava jo haasteessa	Syyttäjällä näyttövelvollisuus - Todisteet/todistajat
Valmistelu Pääkäsittely Käräjäoikeuden päätös	- Poliisin esitutkinta - Syyttäjän valmistelu - Pääkäsittely - Käräjäoikeuden päätös
Mahdollisuus sopimiseen (yritetään loppuun asti)	Yleensä ei mahdollisuutta sopimiseen -lievät rikokset

Itse pääkäsittelyssä ei ole suuriakaan eroja!

S2019/6

Riita-asian ja rikosasian käsitteiden ero.:

- Riita-asiaa käsitellään kanteen pohjalta. Se, joka haastaa toisen oikeuteen vastaamaan, on kantaja, ja haastettu henkilö on vastaaja.
- Riita-asiassa kantaja jättää käräjäoikeuteen haastehakemuksen, jonka oikeus hyväksyy tai hylkää. Vastaaja vastaa tai voi jättää vastaamatta.
- Rikosasiassa kyse on syytteestä. Rikosasian oikeuskäsittelyn pohjana on poliisin tekemä esitutkinta ja syyttäjän syyteharkinta sekä päätös joko syytteen nostamisesta tai syyttämättä jättämisestä.
- Riita-asioissa sovittelu on aina mahdollinen, rikosasioissa lievissä rikoksissa.
- Oikeudenkäynnissä ei ole suurta eroa.

S2019/6

Kiitettävässä tarkemmin:

- Riitaprosessi käräjäoikeudessa jaetaan kirjalliseen valmisteluun, suulliseen valmisteluun ja pääkäsittelyyn.
- Riita-asiassa sovitteluratkaisu voidaan saada aikaan käsittelyn missä vaiheessa tahansa. Riita-asioiden käsittely voidaan hoitaa myös tuomioistuinten ulkopuolisessa sovittelussa.
- Rikosasiassa kantajana on tavallisesti yleinen syyttäjä ja rikoksen uhria kutsutaan asianomistajaksi. Vain rikosasioissa voidaan käyttää lautamiehiä.
- Käräjäoikeuden päätökseen tyytymätön voi valittaa tuomiosta hovioikeuteen ja hovioikeuden tuomioon tyytymätön voi hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Jos valituslupa myönnetään, korkein oikeus käsittelee asian, ja sen tuomio on lopullinen.
- Rikosasioiden sovittelu voi johtaa siihen, että oikeudenkäyntiä ei pidetä.

Tapaustehtävät!

Arvioi asiaa oikeudelliselta kannalta:

Vastaus voidaan jakaa kolmeen osaan;

- 1. Tekojen rikosoikeudellinen määrittely**
- 2. Tekijöiden rikkosoikeudellinen määrittely**
- 3. Rikoksentekijöiden rankaisu ym. seuraamukset**

Rikostapauksissa mieti ensin:

- **Kuka on tehnyt ja mitä!**
- **Mitä lakia rikottu?**
- **Mitkä seikat voivat vaikuttaa asiaan** (ikä, olosuhteet...)
- **Mitä seuraamuksia voi olla?**
→ **Kannattaa käydä henkilöittäin läpi!**

K2019/6 myymälävarkaus

14-vuotias Aleks, hänen kaverinsa 18-vuotias Toni sekä tämän 16-vuotias tyttöystävä Emma ovat marketissa alkoholijuomien osastolla.

Tonilla on ”jano”, ja hän käskee Aleksia työntämään 12 oluttölkin ”mäyräkoirapakkauksen” mukanaan olevaan kassiin ja kävelemään kassan ohitse maksamatta.

Kun Aleks kieltäytyy, Tonin tyttöystävä Emma ilkkuu Aleksille, että tämä on pelkuri, ja vaatii tekemään, kuten Toni käskee. Lopulta Aleks suostuu, mutta myymäläetsivä ottaa koko kolmikön kiinni heti kassan jälkeen.

Kiinniottotilanteessa Aleks pudottaa kassinsa lattialle ja osa tölkeistä vahingoittuu. Myös myymäläetsivän silmälasit rikkoutuvat tilanteessa. Arvioi nuorten toimintaa oikeudelliselta kannalta.

K2019/6 myymälävarkaus

1. Kuka teki ja mitä teki?
2. Huomioitava tekijöiden ikä ja rikosoikeudellinen vastuu!
3. Mahdollinen syyte (ja seuraamus)
 - **Teko on myymälävarkaus (näpistys, koska varastetun tavarahan arvo jää alhaiseksi), josta rangaistuksena on todennäköisesti sakkoa.**
 - **Lisäksi mahdollisesti pahoinpitelysyyte, koska myymäläetsivän silmälasit rikkoutuvat.**

K2019/6 myymälävarkaus

- Alekski on alle 15-vuotiaana syyntakeeton.
- Syyllisyyden arviointi: Alekski tekee näpistuksen, muttei ole rikosoikeudellisessa vastuussa.
 - Vahingonkorvausvastuu (oluttölkit).
 - Lastensuojelutoimenpiteet (ilmoitus).

K2019/6 myymälävarkaus

- Emma ja Toni ovat yllyttäjiä, jotka tuomitaan myös näpistyksestä.
- Emma on nuori rikoksentekijä, Toni on täysi-ikäinen.

K2019/6 myymälävarkaus

- **Myymäläetsivän silmälasien korvauksesta vastaa rikkoutumisen aiheuttanut henkilö, jonka on korvattava silmälasien korjauskustannukset tai uudet lasit, jos niitä ei voi korjata.**
- **Korvausvastuu voi olla myös yhteisvastuullinen.**
- **Myymäläetsivällä on kiinniotto-oikeus.**
- **Kiinniotetut tulee luovuttaa poliisille, joka kirjoittanee näpistyksestä sakon.**

S2022/5 Tiinan ja Tomin tulitikkuleikki

Seitsemän- ja yhdeksänvuotiaat Tina ja Tom leikkivät tulitikkuleikkejä naapurin rantasaunan seinustalla sillä seurauksella, että tuli riistäytyi heidän hallinnastaan ja sauna syttyi palamaan ja tuhoutui korjauskelvottomaksi. Saunan rakentaminen oli tarvikkeineen maksanut kahdeksan vuotta aikaisemmin 20 000 euroa. Saunan omistaja vei asian käräjäoikeuteen ja vaati lapsilta yhteisvastuullisesti korvauksia 30 000 euroa eli uuden saunan rakentamiskustannukset. Asiassa ei päästy sopuun, vaan se eteni käräjäoikeuden pääkäsittelyyn.

Erittele, mitä oikeudellisia seikkoja käräjäoikeus tällaisessa tapauksessa ottaa huomioon ratkaisussaan.

S2022/5 Tiinan ja Tomin tulitikkuleikki

- Tina ja Tom ovat aiheuttaneet vahingon.
- Onko kyse tahallisesta vai tuottamuksellisesta teosta?
 - Tässä tapauksessa kyse on tuottamuksellisesta teosta.
 - Jos teko katsottaisiin tahalliseksi, olisi sillä myös rikosoikeudellisia seuraamuksia.
- Vahingonkorvausta määritettäessä lähdetään täyden korvauksen periaatteesta (käypä arvo, ei hankintahinta tai uuden nykyinen hinta).
- Jotkin tekijät voivat johtaa tästä pääsäännöstä poikkeamiseen.

S2022/5 Tiinan ja Tomin tulitikkuleikki

- Vahingonkorvauksen määrään vaikuttaa esimerkiksi tekijöiden ikä.
 - Kun kyseessä ovat alaikäiset henkilöt, korvauksen määrää arvioitaessa otetaan huomioon vahingon aiheuttajien ikä, kehitystaso ja teon laatu.
- **Suomessa vahingon kärsinyt ei saa hyötyä vahingosta. Siten korvaus ei voi olla aiheutettua vahinkoa suurempi.**
- Vahingon kärsineen osapuolen velvollisuus on näyttää toteen kärsimänsä vahinko ja esittää vaatimuksensa korvauksen suhteen.
 - Viime kädessä korvausten määrän arvioi kuitenkin käräjäoikeus.
- **Vanhempien rooli? Huoltajilla ei ole vahingonkorvausvelvollisuutta valvontavastuun laiminlyömisen osalta.**

S2022/6 Sovittelu

Sovittelua käytetään usein riita- ja rikosasioiden ratkaisumenettelynä.

Selosta sovittelun vaiheet. Pohdi myös, mitä etuja ja mitä ongelmia menettelyyn voi liittyä yksilön ja yhteiskunnan kannalta.

Mitä riita- ja rikosasian sovittelu tarkoittaa?

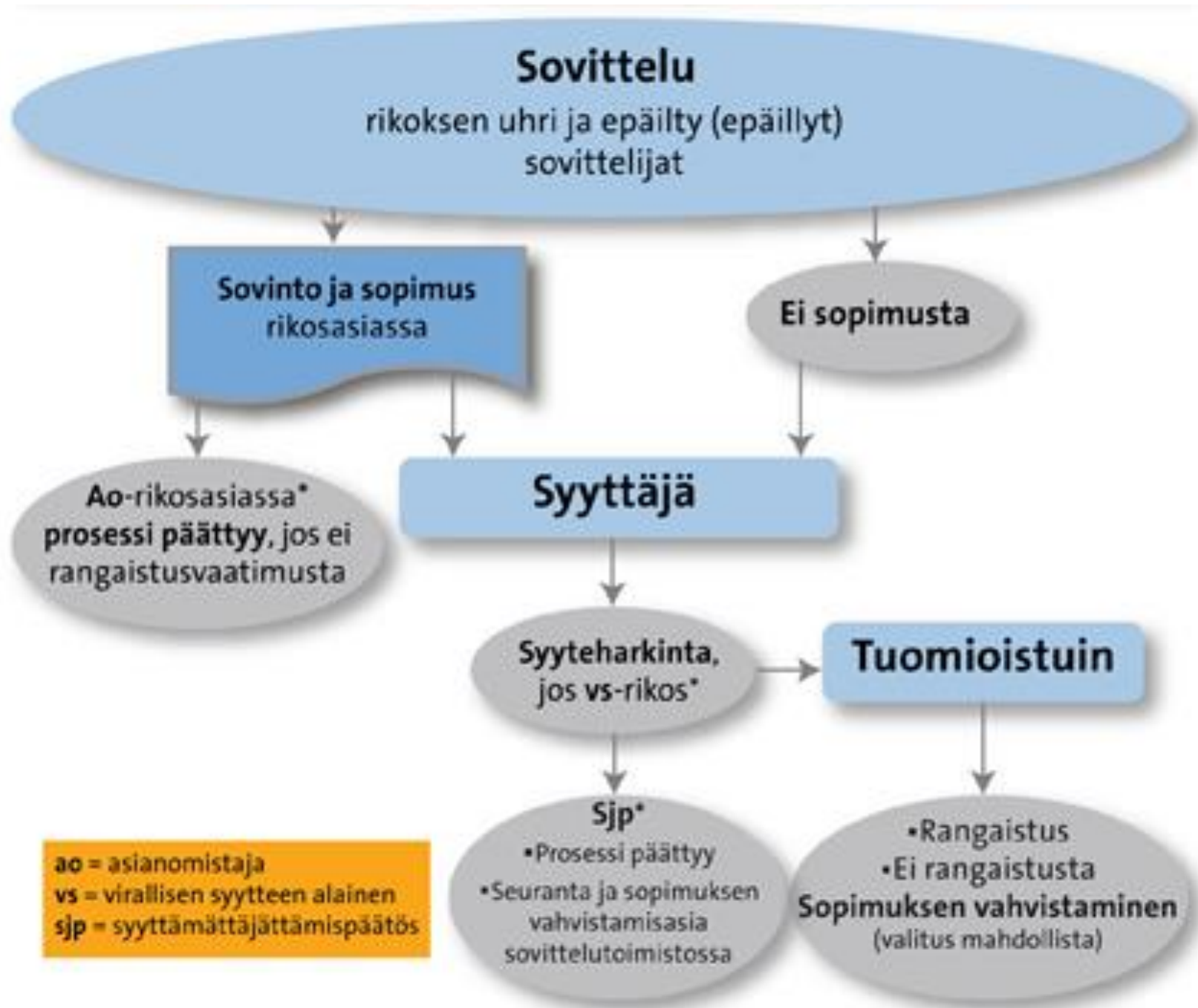
- 1. Soviteltavista rikosasioista laki määrää, että niiden pitää olla vähäisiä ja vähintään toisen osapuolen on oltava luonnollinen henkilö.**
- 2. Riita-asioissa sovittelua voidaan käyttää lähes kaikissa riita-asioissa. Rikosasioissa vain vähäisissä rikoksissa**
- 3. Sovittelun voi laittaa vireille kuka tahansa asianomaisista (uhri, epäilty, poliisi, syyttäjä).**
- 4. Sovittelussa sekä rikoksen tekijä että rikoksen uhri tapaavat. Tavoite on, että he pääsisivät asiassa sopuun.**

Mitä riita- ja rikosasian sovittelu tarkoittaa?

- 5. Koulutettu sovittelija toimii välittäjänä sovun hakemisessa. Hänen avullaan koetetaan löytää ratkaisu, joka tyydyttää molempia osapuolia. Sovittelijan määrää oikeus.**
- 6. Tavoite on, että uhri saisi hyvitystä kärsimyksiinsä ja rikoksentekijä mieltisi vastuutaan teossa.**
- 7. Jos osapuolet pääsevät asioista yksimielisyyteen, sovittelija tekee kirjallisen sopimuksen.**

Mitkä ovat sovittelun yhteiskunnalliset tavoitteet?

- Sovittelussa rikoksentekijä joutuu kohtaamaan rikoksen uhrin ja näin hän ehkä paremmin ymmärtää tekonsa merkityksen.
- Jos sovittelussa päästään sovintoon, vältytään oikeudenkäynniltä, mikä tuo kustannussäästöjä valtiolle ja vähentää tuomioistuinten jutturuuhkaa.

ao = asianomistaja
vs = virallisen syytteen alainen
sjp = syyttämättäjättämispäätös

Sovitteluun parhaiten sopivia rikoksia:

- vahingonteot
- kotirauhan häirintä
- varkaudet, näpistykset
- kunniaan kohdistuvat rikokset
- luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet
- aikuisten väliset pahoinpitelyt, joista ei ole syntynyt vakavia vammoja
- nuorten väliset keskinäiset pahoinpitelyt, joista ei ole syntynyt vakavia vammoja
- Esim. lähisuhdeväkivallan sovittelu voi olla hankalaa (painostus)!